

INFORMATION ACTIVITY AS A COMPONENT OF SCIENCE DEVELOPMENT

Proceedings of the XIII International Scientific and Practical Conference

Edmonton, Canada
April 04 – 07, 2023

UDC 01.1

The 13th International scientific and practical conference “Information activity as a component of science development” (April 04 – 07, 2023) Edmonton, Canada. International Science Group. 2023. 580 p.

ISBN – 979-8-88955-324-3

DOI – 10.46299/ISG.2023.1.13

EDITORIAL BOARD

<u>Pluzhnik Elena</u>	Professor of the Department of Criminal Law and Criminology Odessa State University of Internal Affairs Candidate of Law, Associate Professor
<u>Liudmyla Polyvana</u>	Department of Accounting and Auditing Kharkiv National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko, Ukraine
<u>Mushenyk Iryna</u>	Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Mathematical Disciplines, Informatics and Modeling. Podolsk State Agrarian Technical University
<u>Prudka Liudmyla</u>	Odessa State University of Internal Affairs, Associate Professor of Criminology and Psychology Department
<u>Marchenko Dmytro</u>	PhD, Associate Professor, Lecturer, Deputy Dean on Academic Affairs Faculty of Engineering and Energy
<u>Harchenko Roman</u>	Candidate of Technical Sciences, specialty 05.22.20 - operation and repair of vehicles.
<u>Belei Svitlana</u>	Ph.D., Associate Professor, Department of Economics and Security of Enterprise
<u>Lidiya Parashchuk</u>	PhD in specialty 05.17.11 "Technology of refractory non-metallic materials"
<u>Levon Mariia</u>	Candidate of Medical Sciences, Associate Professor, Scientific direction - morphology of the human digestive system
<u>Hubal Halyna Mykolaiivna</u>	Ph.D. in Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor

78.	Сосюк (Гамза) А.В. "ПЕРЕВЕРНУТИЙ КЛАС" У КУРСІ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ "Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ" ЯК НОВА МЕТОДОЛОГІЧНА СТРАТЕГІЯ НАВЧАННЯ	344
79.	Стратієнкова Я.В., Сулицький В.В. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ	346
80.	Шемеляк С.А., Дебелюк Г.С., Халус О.І. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ЕДУКАЦІЇ ДІТЕЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	352
PHILOSOPHY		
81.	Salmanova K.M.Q., Salmanov V.K.O. ŞƏXSİYYƏTİN KOMMUNİKATİV FƏALİYYƏTİ VƏ İNFORMASIYA MƏDƏNİYYƏTİ	357
82.	Манойло Н. ФІЛОСОФСЬКІ СВИТОГЛЯДНІ ДОМІНАНТИ В ДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІУСА	360
83.	Мринська Н.О. ІНФОРМАЦІЙНА АГЕНТСЬКА РОЛЬ ПЕДАГОГА З ІНВАЛІДНІСТЮ В РОЗУМІННІ ПОДВІЙНОЇ ІНКЛЮЗІЇ, ЯК СКЛАДОВА ПЕРЕДАЧІ ДОСВІДУ У ПЕДАГОГІЦІ	362
PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES		
84.	Аманжолова Г.С., Берикханова Г.Е. ЕКІНШІ РЕТТІ ТҮРАҚТЫ КОЭФФИЦИЕНТТІ БІРТЕКТІ СЫЗЫҚТЫҚ ДИФФЕРЕНЦИАЛДЫҚ ТЕНДЕУЛЕР ТАҚЫРЫБЫН ОҚЫТУ	368
85.	Жылкыбаев Е.Б. ТАҢДАМА БОЙЫНША БАС ЖИЫННЫҢ ОРТАША МӘНІ МЕН ДИСПЕРСИЯСЫНЫҢ ЫҒЫСПАҒАН НҮКТЕЛІК БАҒАЛАРЫН ЕСЕПТЕУ	373
POLITICS		
86.	Сінгуцький О.В. БАЛТО-ЧЕРНОМОРСЬКИЙ ТУРИСТИЧНИЙ ШЛЯХ, ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ БАЛТО-ЧЕНОМОРСЬКОГО СОЮЗУ	378

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Стратієнкова Яна Вікторівна

студентка 5 курсу освітньої програми
«Моніторинг і оцінка соціальних програм»
факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка

Суліцький Вадим Володимирович

кандидат психологічних наук, доцент
факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка

Девіантність – міждисциплінарне поняття, що вивчається в межах різних наукових підходів в психології, педагогіки, соціології, кримінології, права тощо. Проте, всі тлумачення цього поняття можна звести до трьох основних наукових підходів, таких як: біологічний (антропологічний); психологічний; соціологічний.

Так, у перших двох наукових підходах стверджується, що людина має схильність до відхилень від народження. У соціологічній галузі девіантна поведінка – це результат засвоєння ними негативного соціального досвіду.

Отже, девіантну поведінку слід диференціювати за змістом і цільовою спрямованістю, а також, за ступенем суспільної небезпеки. Її прояви різноманітні – від моральних проступків, незначних кримінальних правопорушень до тяжких злочинів. Серед проявів девіантності виділяється так званий докримінальний рівень, коли підлітки ще не стали суб'єктом злочину. Це виявляється на рівні дрібних порушень соціальних норм, правил поведінки, у вживанні алкогольних, наркотичних речовин, що призводить до руйнування психіки у підлітків і, як наслідок, до спотворення в них уявлень про поняття «можна чи ні», «доцільно-не доцільно», «правильно-не правильно» тощо.

Більш серйозну суспільну небезпеку становлять відхилення, що проявляються у злочинній поведінці. У девіантних підлітків це відбивається на системі міжособистісних стосунків удома, школі та на вулиці. Таким чином, девіантна поведінка є результатом несприятливого соціального розвитку, а порушення соціалізації виникають у різному віці. Руйнування зовнішніх соціальних зв'язків тісно пов'язане з деформацією внутрішніх норм поведінки – ціннісних орієнтацій і соціальних установок.

Виникнення девіантної поведінки може бути пов'язане з генетичними аномаліями, змінами в рівні хімічних речовин у мозку, порушеннями у формуванні емоційної сфери та іншими біологічними факторами, а біологічні чинники впливають на розвиток девіантної поведінки в поєднанні з соціальними та психологічними.

Соціологічне пояснення девіантної поведінки вперше було запропоновано Е. Дюркгеймом в теорії аномії. Під «аномією» він розуміє порушений або ослаблений стан нормативної системи суспільства, який зумовлений різкими змінами, стрибками. Тобто аномія в такому трактуванні – це соціальна дезінтеграція. Основна думка Е. Дюркгейма зводиться до того, що стабільне функціонування суспільства базується на феномені соціальної солідарності, а будь-яке відхилення від нього є соціальною дезінтеграцією, яка є причиною девіантної поведінки. Теорія аномії підкреслює роль громадських хвилювань і дезорієнтації, що виникають, коли життєвий досвід людей більше не відповідає соціальним нормам і ситуації. Хоча теорія Е. Дюркгейма підпала під критику, його основна ідея, що соціальна дезінтеграція є причиною девіантної поведінки, вважається загальноновизнаною.

Р. Мертон – один із найвидатніших послідовників Е. Дюркгейма, стверджував, що девіантність є результатом дисонансу між культурно детермінованими бажаннями та соціальними структурами, які визначають спосіб їх задоволення. Так, у сучасній американській культурі домінує поняття щастя, яке визначає високу ступінь особистісної значущості успіху: «якщо хтось наполегливо працює, його «американська мрія» з часом має стати реальністю». Тобто, через соціальні норми культура визначає не тільки цілі, а й законні засоби їх досягнення. Р. Мертон і та зазначав, що аномія виникає не через свободу вибору, а через нездатність багатьох людей відповідати нормам, які вони цілком приймають.

Типологія девіантності Р. Мертона заснована на уявленні про девіантність, як на розрив між культурними цілями та способами, якими ці цілі соціально санкціоновані. Він виділяє чотири можливі типи відхилень:

- інноваційність, що означає згоду на соціальні цілі та відмову від загальноприйнятих способів їх досягнення (до «новаторів» належать повії, шантажисти, творці «фінансових пірамід», великі вчені);
- ритуалізм, який пов'язаний із запереченням цілей цього суспільства та абсурдним перебільшенням значення засобів їх досягнення;
- ретретизм (або втеча від дійсності), що виявляється як відмова від соціально санкціонованих цілей і засобів їх досягнення (алкоголіки, наркомани та ін.);
- повстання, яке заперечує свої цілі та методи, але прагне замінити їх новими (революціонери, які прагнуть фундаментальних змін у всіх сферах суспільних відносин) [1].

На думку Т. Парсонс, виникнення відхилень пов'язане з невинуватим очікуванням. Його дослідження поведінки підлітків дозволяє стверджувати, що соціально прийняті норми та системи цінностей для них або незрозумілі, або втрачають сенс, оскільки на перший план виходять інші цінності — особистий успіх і його досягнення [2].

Девіантна поведінка виникає внаслідок особистісного розчарування. Падіння рівня життя, расова дискримінація та багато інших явищ можуть призвести до девіантної поведінки. Якщо людина не займає сильної позиції в суспільстві або не може досягти поставлених цілей законними засобами, рано чи пізно виникає розчарування та напруга, особа починає відчувати свою неповноцінність і може

використовувати девіантні, незаконні методи для досягнення своїх цілей. Коли бажання домінує, людина розривається між можливістю та бажанням.

Девіантність визначається не самою поведінкою, а реакцією суспільства на цю поведінку. Девіантна поведінка трактувалася як здатність впливових груп навішувати ярлики «девіантів» на членів менш впливових груп. Коли поведінка людей розглядається як така, що відхиляється від норми, це викликає низку соціальних реакцій. Наприклад, неповнолітніх, які вчиняють непристойні дії, офіційно тавруються порушниками закону, злочинцями. З цього моменту індивід починає ототожнювати себе з ярликом, який на нього навішений, а повторення девіантної поведінки стає відповіддю на соціальну реакцію. Таким чином, розрізняють первинну та вторинну девіантність. Первинне порушення має назву первинна девіація. Вторинна девіація виникає, коли люди приймають клеймо й ототожнюють себе із злочинцями [3; 4].

І. Фольварочний, О. Хомчук вивчали соціальну поведінку людини як спосіб адаптації до соціального середовища, доводячи, що соціум повністю визначає поведінку людини. Їх точка зору базується на розумінні поведінки людини як ряду реакцій організму на вплив зовнішнього середовища, спираючись на основну формулу, засновану на схемі «стимул-реакція», що пояснює поведінку людини, а будь-який подразник вважається активним джерелом тілесної реакції [5; 6].

Відповідно до теорії диференційної асоціації Е. Сазерленда девіантна поведінка засвоюється у взаємодії з іншими індивідами під час спілкування, що передбачає навчання: а) навичок виконання девіантної поведінки; б) певного напрямку мотивації та виправдання за таку поведінку. Е. Сазерленд стверджує, що ступінь злочинності людини, залежить від обставин, в яких вони опинилися, відхилених ідей, мотивів і методів. Ці особи можуть навчитися вживати та купувати незаконні речовини або красти та продавати крадене. Чим раніше починаються контакти особи з кримінальним середовищем, чим частішими, інтенсивнішими та тривалішими будуть ці контакти, тим більша ймовірність, що така особа також стане злочинцем. Але цей процес передбачає щось більше, ніж просте соціальне наслідування. Девіантність, що описана в теорії, заснована не тільки на соціальному наслідуванні, але й на навчанні, оскільки багато залежить від того, чому саме та від кого навчаються індивіди [7].

Маргіналізація є однією з причин упередженості в суспільстві. Головною ознакою маргіналізації є руйнування соціальних зв'язків, а в «класичному» варіанті спочатку розриваються економічні та соціальні зв'язки, а потім духовні. Характеристикою маргінальної соціальної поведінки можна вважати зниження рівня соціальних очікувань і соціальних потреб. Наслідком маргіналізації є примітивізація окремих верств суспільства, що має прояви у виробництві, побуті та духовному житті. Інший комплекс причин девіантної поведінки пов'язаний із поширенням різних «соціальних хвороб», особливо зростанням психічних захворювань, алкоголізму, наркоманії, що призводить до погіршення генофонду населення [8].

За останніми дослідженнями українських науковців, девіантна поведінка підлітків може бути спричинена різноманітними чинниками, такими як: невдачі

в навчанні, проблеми із психічним здоров'ям, неповна сім'я, негативне середовище в школі або за місцем проживання. Однак, відзначається, що девіантна поведінка підлітків є складним явищем, яке не можна звести до одного чинника.

Українські науковці вважають, що для ефективної роботи з підлітками, які мають прояви девіантної поведінки, треба враховувати їхні психологічні особливості, думки та почуття.

Також, українські науковці розробляють і впроваджують програми для протидії формуванню девіантної поведінки у підлітків, зокрема, програми соціально-психологічної підтримки, тренінги з саморозвитку, програми розвитку соціальних навичок тощо. Наприклад, наші дослідження показали, що розвиток розуміння власних емоцій та емпатії може знизити ризик девіантної поведінки підлітків. Також, відзначаємо, що важливою складовою успішної профілактики девіантної поведінки серед підлітків, є створення сприятливого середовища для їхнього розвитку та самореалізації, зокрема, шляхом підтримки інтересів, позитивного проведення вільного часу й участі в гуртках і спортивних секціях.

Особливої уваги заслуговує проблема девіантної поведінки підлітків в умовах воєнного стану. Так, О. Вовченко вважає, що при дослідженні цієї теми важливо враховувати контекст, у якому розвивається поведінка підлітка, а саме, вивчити сімейне середовище, діяльність однолітків, вплив соціальних і культурних чинників. Окрім того, акцентується увага на важливості вивчення індивідуальних особливостей підлітків із девіантною поведінкою, таких як особливості характеру, темпераменту, ставлення до навчання та рівень інтелекту [9]. В. Тюріна та Л. Солохіна, досліджують проблему формування девіантної поведінки підлітків у контексті військових конфліктів [10]. С. Дмитрієва та А. Грибан вивчають девіантну поведінку молоді з погляду соціальної психології та антропології. Їх дослідження націлені на з'ясування ролі соціального середовища, гендерних стереотипів, «вірусів» соціальних мереж та медіа в формуванні девіантної поведінки молоді [11]. Р. Андрусишин вивчає девіантну поведінку підлітків з погляду педагогіки та психології. Його дослідження націлені на з'ясування причин та особливостей девіантної поведінки підлітків в умовах сучасного суспільства, а також розроблення педагогічних технологій та програм для профілактики та корекції девіантної поведінки [12].

Девіантність серед підлітків в умовах війни має свої специфічні прояви. Основні причини девіантної поведінки підлітків у воєнний період пов'язані з емоційними та психологічними труднощами, що супроводжують війну, а саме: стрес, тривога, страх і депресія. Діти відчувають незахищеність, небезпеку, переживають втрату рідних і близьких, труднощі вимушеної міграції, зміни звичайного соціального середовища, дискомфорт при комунікації. Це призводить до психологічного травмування та відповідних проявів у поведінці.

Окрім того, у воєнний час порушені звичайні соціальні й економічні умови життя. Це може призвести до збільшення ризику девіантної поведінки серед підлітків (крадіжки, розбої, вживання психоактивних речовин тощо). Діти можуть перебувати у зоні, військових дій або зазнати примусових дій, що порушують їх права та мають негативні психологічні наслідки.

Важливим чинником є зниження рівня соціального захисту та недостатнє функціонування правоохоронних органів і соціальних служб у воєнний час, що також збільшувати ризик девіантної поведінки серед підлітків.

У зв'язку з цим, важливим є розробка та реалізація програм підтримки соціально-психологічного здоров'я підлітків у воєнний період, зокрема, програм допомоги в подоланні стресу та депресії, переживання почуття горя та втрати близьких людей.

Для підлітків у воєнний період важливо мати можливість отримувати безперервну освіту та розвиватися як особистості. Це долає відчуття безпорадності та зменшує ризики девіантної поведінки. Однак, у воєнних умовах доступ до освіти та можливості власного розвитку можуть бути обмежені, що потребує спеціальних програм і підходів організації навчального процесу, у тому числі, і дистанційного.

Окрім того, важливо пам'ятати, що у деяких випадках девіантна поведінка підлітків у воєнний період може бути наслідком більш глибоких соціальних проблем, таких як економічна нерівність, політична нестабільність, насильство та дискримінація. У таких випадках важливо розробляти та розвивати комплексні програми з протидії соціальному виключенню та дискримінації, що сприятимуть зменшенню ризику девіантної поведінки підлітків у воєнний період.

Отже, вивчення причин і наслідків девіантної поведінки підлітків у воєнний період є важливою й актуальною темою для досліджень українських вчених. Вироблення ефективних програм і підходів до підтримки психологічного здоров'я підлітків і зменшення ризику девіантної поведінки є важливою складовою соціальної роботи в умовах війни.

Узагальнюючи, звертаємо увагу на те, що девіантна поведінка підлітків є складним соціальним явищем, яке потребує комплексного дослідження. Вони відзначають, що чинники, що сприяють виникненню девіантної поведінки, можуть бути різноманітними і важливо звертати увагу на індивідуальні особливості кожного неповнолітнього. Крім того, науковці наголошують на важливості ранньої діагностики та профілактики девіантної поведінки, а також на важливості розвитку соціальних програм та ініціатив, що спрямовані на підтримку та позитивний соціальний розвиток підлітків.

Список літератури:

1. Мертон, Р. (1996). Соціальна теорія и соціальна структура. Київ, 1996. 109 с.
2. Дадіверіна, Н. (2012) Економіка і релігія в суспільстві: М. Вебер і Т. Парсонс. *Політологічний вісник*. Вип. 65. 48–58.
3. Жмирко, В. (2021). Девіантна поведінка сучасних підлітків: причини і способи подолання. *ГО «Європейська наукова платформа. ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»*, 2021, 8.
4. Стельмах, Н. В., Берегова, М. І. (2014). Девіантна поведінка підлітків. *Сучасна наука. Нові перспективи*, 88-91.
5. Фольварочний, І. (2022). Профілактика розвитку антисоціальної поведінки молоді. *Соціальна робота та соціальна освіта*, № 2 (9), 158-164.

6. Хомчук, О. (2022) Психологічні чинники протиправної поведінки підлітків. *Актуальні проблеми права в умовах сучасних викликів*, 124.
7. Несторук, Н., Бурховецька, Ю. (2022). Профілактика девіантної поведінки дітей і підлітків засобом діяльності громадських організацій. 214 .с
8. Романенко, О. (2021). Чинники девіантної поведінки підлітків з позицій різних психотерапевтичних підходів. *Юридична психологія*, № 28 (1), 7-13.
9. Вовченко, О. (2022). Девіантна та делінквентна поведінка підлітків з ООП в умовах воєнних дій: психологічний аспект. *Габітус*, № 36, 67-74.
10. Тюріна, В. О., Солохіна, Л. О. (2022). Вплив військових конфліктів на психічне здоров'я людини: короткий огляд зарубіжних досліджень.
11. Дмитрієва, С., Грибан, А. (2022). Причини та прояви девіантної поведінки підлітків, шляхи її попередження і подолання. *Актуальні питання психології: теорія, методика, практика* : збірник матеріалів XI Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції, 10-11 жовтня 2022 р., 107-111.
12. Андрусин, Р. (2022). Аналіз особливостей розвитку девіантної поведінки підлітків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, № 69, 13-19.